

Весна Трифуновић

Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Јагодини

СРПСКО ДРУШТВО И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА: ИЗМЕЂУ КУЛТУРНОГ И ПОЛИТИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА *

Сажетак

Друштва у транзицији упућена су на тражење спољашње подршке за успостављање унутрашњег реда. Овим друштвима је потребно извесно време за развој нових сопствених политичких структура, а до тада она су упућена на тражење спољашње подршке зарад унутрашњег стабиловања. У перспективи новог светског поретка, као и у претходним епохама, ослањање на подршку других има своју цену коштања: од друштава која се ослањају на *друге* се, често, захтева да не поступају у складу са претпоставкама сопственог постојања. Полагањем превеликих нада у модел заједнице држава, попут Европске Уније, и деетатизацију привреде и простора, као процеса који ће довести до повезивања на глобалном нивоу, државе/друштва у транзицији су неопрезно изгубиле један део своје моћи, што може бити увод у процес њиховог распадања. Стварањем протектората и тзв. мандатских области, као последице деловања спољашњег фактора на територији држава/друштава у транзицији, долази до разграђивања стабилне државности, чији је израз и губљење културне самосвојности.

Осетљива линија везе између глобалног државног простора и његовог дела који има карактер мандатске области захтева свеобухватно осигурање, пре свега, снажну културну акцију која ће омогућити задржавање културног и верског идентитета етнич-

* Припремљено у оквиру пројекта Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013), који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

ко-културних група на целокупној територији. Из угла Европске повеље о правима *културна права* су на овим територијама загарантована и утолико више изненађује иницијатива неких земаља чланица Европске уније (јун, 2011) да се српско културно наслеђе, реч је о средњовековним манастирима Српске православне цркве на Косову и Метохији, преотме из ризнице српског културног наслеђа и, посредовањем УНЕСКО прогласи за баштину културе којој не припада – тзв. косовске (албанске). Изненађује, истовремено, непостојање континуиране глобалне државне политике која би била усмерена на представљање и очување српског културног наслеђа сопственој и светској јавности – то би био снажан допринос успостављању унутрашњег реда у српском друштву.

Кључне речи: културни идентитет, верски идентитет, политички идентитет, културна права

Најновији покушај „одређивања“ културног идентитета Европе није уродио плодом: у преамбули нацрта Устава Европске уније нису наведени културни фактори који представљају посебност европског духа, већ су у тексту набројане политичке вредности (једнакост људи, слобода, предност разуму). Овакав исход показује да Европска унија није културни већ политички пројекат, за чију функционалност и опстанак је важно успостављање и прихватање система институционализованих правила и процедуралних прописа који ће обезбедити регулисан вид сарадње и припадности: гаранцију једнаких права и обавеза и учешће у доношењу политичких одлука које се тичу свих. Свест о заједничком и обавезујућем одлучивању и деловању појединаца и група у заједници у којој живе, представља политички идентитет. За утемељење и опстанак политичког идентитета, међутим, није неопходно да они који деле заједничку политичку судбину деле и заједничке вредности и оријентације (културне, религијске). Значај формирања политичког идентитета Европске уније потиснуо је потрагу за њеним културним идентитетом, остављајући отвореном могућност употребе културног идентитета, својих чланица и претендената на улазак у тзв. еврозону, у политичке сврхе.

Приступање нових кандидата Европској унији западне земље чланице проблематизују због постојања разлика у развоју културе Источне и Западне Европе. Постојање разлика (културних, верских, језичких) омогућава формирање дистанце између два дела Европе: оне се политизују и долази до њихове манипулације. Културна, верска, језичка наслеђа, која утичу на формирање колективних идентитета се доживљавају као опасност по политичку интеграцију Уније. Стога су земље „молиоци“ за улазак у Европску

Унију склоније од других да се одрекну сопствене културне традиције, управо због сумње чланица Уније које чине њено језгро, да носиоци дефинисаних социокултурних идентитета могу да прихвате политички идентитет ЕУ без отпора. Да ли ова бојазан, међутим, може да буде оправдање земљама Европске уније за њихову интервенцију у решавању идентитарних спорова међу балканским народима и за покушај прекрајања историје на балканском простору који баштини „моћну онтологију“? Како уопште разумети покушај западних земаља, које чине језгро ЕУ, на 35. заседању Комитета УНЕСКА, одржаном у јуну 2011. године у Паризу, који је тек после снажне српске дипломатске „борбе“ спречен, да се српско средњовековно православно наслеђе и то манастири и цркве Богородица Љевишка, Грачаница, Високи Дечани и Пећка патријаршија прогласе за средњовековно косовско наслеђе, тј. културно наслеђе тзв. косовске државе?

У разумевању оваквог нелегитимног настојања могуће је претпоставити да су актери, покретачи нелегитимне акције преименовања и присвајања туђег културног наслеђа, били подстакнути следећим идејним конструктима: (а) у савременом глобализованом свету тенденције ка кристализацији и очувању вишедимензионалног културног идентитета нису прихватљиве, јер не доприносе формирању чврстих наднационалних структура у којима се доносе одлуке и регулишу суверена права свих припадника политичке заједнице; (б) за легитимитет и ефикасност заједничког деловања унутар транснационалних асоцијација, инсистирање на јасним разликама у култури, истицање идентитарних посебности (заједничке вредности, предања, знање, пракса) и подела наслеђа на „наше“ и „туђе“ није корисно јер наглашавањем разлика, међу њиховим носиоцима, се успоставља дистанца (културна, етничка, политичка). Спремност за покретање иницијативе присвајања туђег културног наслеђа и прекрајања историје у оквиру једног геополитичког простора, показује да су за главне актере таквих догађаја, све акције усмерене на урушавање процеса памћења друштва (однос према колективним сећањима и њиховим тумачењима) очекивани и пожељан прилог процесу политичког уједињавања. То, само, показује да тзв. европска глобализација, зарад оснаживања права и моћи политичког грађанства, лако жртвује културне идентитете припадника оних социокултурних миљеа у различитим друштвима, за које сматра да се темеље на вредностима које нису подударне са врховним вредностима западних земаља.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ЗЕМЉЕ У ТРАНЗИЦИЈИ И ПОЛИТИЧКИ ИДЕНТИТЕТ

Научно-технолошка револуција, кретање нових производних снага и развијена подела рада довеле су до високе међузависности у свету и тзв. појаве умреженог друштва. Стварање светског глобалног система, међутим, није довело до уједначавања расподеле друштвене моћи: свет је и даље хијерархијски структуриран, постоје изражене социјалнокласне и регионалне поделе – расте моћ земаља светског центра а слабе друштва светске периферије. Дошло је до бројних геополитичких и геокономских прегруписавања и интеграција, које се боре за лидерство у технологијама, контроли енергената, економији, а подручје културе користе за обезбеђивање сопственог доминантног утицаја у глобалним размерама. Европска унија, као макроекономска и макрополитичка регионална интеграција, настоји да оствари својеврсну реколонијацију простора југоисточне Европе (или Западног Балкана) „периферизацијом његове економије, друштва и културе“¹⁾. Деструкција економије, аномија друштва и урушавање интегритета локалних култура, културне традиције и идентитета пратећи су декор процеса производње зависних друштава периферног капитализма, којима припадају и друштва у транзицији. Балканске друштва у транзицији, укључујући и српско, показују спремност да учествују у модернизацијским и евроинтеграцијским процесима, али, истовремено, нека од њих немају јасно дефинисану културну политику, већ је она у функцији развоја културе зависности у којој је прекрајање историје уобичајена појава. У српском друштву усвојено је начело, наметнуто, да културни идентитет, иако, можда, представља „душу“ народа, у политику уноси насиље и стога је мање-више непожељан.

Придруживање Европској унији представља прворазредан политички циљ земаља Западног Балкана, чија реализација може да отвори проблем очувања политичког идентитета Уније. На питање *ко уопште може да буде нова чланица ЕУ?* немогуће је одговорити а да се не започне прича о идентитету Европе. Као и свуда, тако и у Европи, прича о идентитету је врло осетљива. Трагање за истим је довело до састављања *Повеље о европском идентитету* (1995). Ова повеља, међутим, „својим политичким паролама о *слободи, миру, људском достојанству, равноправности и социјалној правди...* које спадају у основне политичке вредности, али не из-

1) Љ. Митровић, „Транзиција без социјалне одговорности и производња зависних друштава периферног капитализма“, Транзиција у периферни капитализам: огледи из социологије глобалних и регионалних промена, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 152.

ражавају ни културну ни политичку посебност по којој би Европа данас била јединствена у свету²⁾, не садржи елементе идентитета који би могли да развију „осећање отаџбинске припадности“ у оквиру ЕУ. *Хришћанство* и *просветитељство*, као стварне величине европске културе, нису добиле прилику да буду препознате као културна особеност Европе. Европска унија се суочава са немогућношћу конституисања јединственог културног идентитета, предност се међу државама чланицама даје националним идентитетима и националним културама, а као основа заједнице се сматрају чисто политичке вредности *једнакост људи, слобода и предност разума*.

Приступање Србије, као мале земље, европским интеграцијама је оптерећено балканским усудом : мали смо и сами смо. Таква позиција је управо она коју И. Секулић описује у есеју *Балкан*: „Злата немамо, велике индустрије за конкуренцију немамо; мистицизма и опсене величине немамо. Остаје нам концентрација духа и памети, и дисциплина морала. Стара наша косовска метафизика. Имамо да се усредсредимо у бићу, језику, моралу и Богу. Јер то су ствари са којима се остаје после ратова, победа и пораза.”³⁾ Изгледа да историјско искуство балканских народа, оптерећено сукобима и ратовима, не подстиче пројекат стварања балканских интеграција, већ сваку поједину земљу усмерава првенствено ка другим регионалним интеграцијама и чини их пријемчивим за прихватање глобалистичке понуде тзв. западног друштва.

Српско друштво је показало намеру да се придружи европским друштвима, али сам процес придруживања је условљен низом захтева за прилагођавање постојеће друштвене организације европским стандардима што претпоставља постојање капацитета за остваривање промена. У претходних сто година српско друштво је исказало велики потенцијал за преображаје, прешавши дуг пут од традиционалног аграрног друштва, преко стварања младог грађанског друштва, затим конституисања, у почетку ортодоксног, а касније меканог и аутентичног самоуправног социјализма, до преузимања власти од тзв. снага демократског блока 2000. године, који су земљу увели у транзицију, са озбиљним знацима приближавања моделу неолибералног капитализма. Сваки од набројаних прелаза изискивао је промену пратећег декора: мењане су вредности, идеологија, колективно сећање, језик, иконографије, а српско друштво је опстало захваљујући логици наизменичног смењивања

2) Т. Мајер, *Идентитет Европе: јединствена душа Европске уније?*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 14.

3) И. Секулић, *Балкан*, Алеф, Београд, 2003, стр. 55.

процеса *наметања, прихватања и одбацивања* системских оријентира. Свака нова генерација је у протеклом веку била приморана да почиње из почетка, или готово из почетка, одричући се најближе традиције, уз сталну опасност да надолazeћи дисконтинуитети у друштвеном развоју не потисну у потпуности конституишуће елементе културног идентитета. Потискиване су истините представе о старијој прошлости, међу њима и о православљу: дуготрајно системско минимизирање улоге православља у националној и културној историји довело је до несхватања његовог значаја за конституисање културног идентитета Срба.

Тако се у протеклој деценији догодило да су Срби, у процепу између бледих представа о прошлости и магловитој слици преображаја у будућности, духовно непостојани, излазак из тешке садашњице разумели као манихејски избор између српске националне ренесансе и изласка на европску наднационалну сцену. Нико, изгледа, није размишљао о њиховој синтези. На српској друштвеној сцени тај манихејски избор, делимично, одсликава митско оживљавање Косовског завета на његову 600. годишњицу и милионско окупљање народносно пробужених Срба у славу овог догађаја, да би у наредних десетак година тај мит био занемарен и потиснут дешавањима, која су обележила крај постојања Југославије, и на крају, изгубљен. Символика Косовског завета у поређењу са симболиком Повеље о европском идентитету, као заставе глобализованог друштва, делује архаично, ирационално, а неподржана од стране великих друштвених институција и непотребно. Крај протекле деценије овечан великим српским поразом (политичким, економским, војним) завршио се стављањем Србије под својеврсни политички патронат, а један њен део и под војну управу (Косово и Метохија), показујући јасно да, ако се из историје не извуку поуке, она се стално понавља: ни историја, ни свет не воле поражене. Такви се налазе у немилости, а она се данас назива транзиција и тражи одговор на питање *да ли сте спремни за преображаје?*

Историјско искуство земаља Западне Европе прожето сталним сукобима, било је подстрек европским нацијама да се укључе у више облике економских, политичких и културних интеграција, развијајући форму грађанске политичке заједнице у чијем центру су грађанска права и слободе. Историјско искуство земаља на балканским просторима је другачије: балканске нације се и данас развијају као етничке заједнице. Њихови државни ентитети се, данас, распадају - споља услед „деловања транснационалних компанија на фону процеса глобализације, а изнутра нарастањем сепарати-

стичких покрета и идентитарних сукоба⁴⁴). Српско друштво и данас трпи последице етничких сукоба и нерешених националних питања на Балкану, стога је, неопходно поново се запитати: да ли су започете промене у нашем друштву и култури настале као последица разумевања новонасталих глобалних услова развоја и сагледавања локалних адаптивних могућности или је њихов карактер стихијски?

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ЗЕМЉЕ У ТРАНЗИЦИЈИ И КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ

Идентитет, врло често, може да доведе до „погрешног разумевања онога што припада сфери политике“ са трагичним последицама. Да би се избегло тзв. лудило идентитета, које је низом ратних сукоба обележило последње деценије 20. века неопходно је да се сви видови идентитета развијају као отворени идентитет, идентитет који *ограђује*, али *не искључује*. Идентитет, по себи, формира границу којом се оно властито одваја од оног другог, али се оно друго не искључује и не доживљава као туђе и непријатељско. Уколико се идентитет формира као отворени идентитет, „као политичка свест о уставности сопствене земље, нарочито у постмодерном облику када свакако превазилази националне границе, онда идентификација са националном државом не представља препреку на путу ка стварању европског грађанског идентитета⁴⁵), или, уопште, регионалног идентитета. У том контексту треба разумети потребу да се сопствено културно наслеђе заштити од туђег присвајања: недопустиво је да српско културно наслеђе, средњовековни православни споменици, који сведоче о висини културног развитка Срба у њиховој средњовековној држави, буде разбаштињено уједињеним притиском тзв. великих сила у међународној заједници и насилним и варварским чином уништавања и крађе српског културног блага од стране албанског етничитета на Косову и Метохији, жељног територије и повластица. Недопустиво је да се Црква

4) Љ. Митровић, „Нације на Балкану између протомодерних етничких група и модерних грађанских политичких заједница“, Транзиција у периферни капитализам: огледи из социологије глобалних и регионалних промена, Институт за политичке студије, Београд, стр. 176.

5) Т. Мајер, нав. дело, стр. 57.

Богородице Љевишке⁶⁾, манастир Грачаница⁷⁾, манастир Високи Дечани⁸⁾ и Пећка патријаршија⁹⁾, као споменици на УНЕСКО-вој листи светске културне баштине, а сви представљају бисере српске средњовековне православне културе, договорно проглашавају, од стране појединих чланица Европске уније и САД, споменицима косовске (албанске) државе /културе. Као што је недопустиво, да се у последњим деценијама протеклог века и у овој првој новог миленијума није учинило ништа на представљању српског културног блага светској јавности. Индикативно је, за причу о односу између глобализације и локалне културе, да су тек после агресије НАТО над СРЈ (1999), последњег масовног етничког чишћења Срба са Косова и Метохије (2004) и самопроглашења независности тзв. државе Косово (2008), поменути српски споменици културе уврштени у УНЕСКО-ву листу светске културне баштине, али као део ансамбла средњовековних манастира на Косову. Именовање *средњовековни манастири на Косову* већ доводи у питање њихову културну припадност, а туђе својатање српског културног наслеђа се и даље наставља (на самопроглашеној територији Косово пуштена је у оптицај серија поштанских маркица са знаком архитектонско благо Косова и приказом манастира Високи Дечани без одреднице да је то српски манастир), без правог одговора представника државе Србије, чији су преци уложили напор да потомцима, као узор бриге о спасењу, оставе трагове завета са Богом. Зар

- 6) Богородица Љевишка, црква у Призрену, задужбина је српског краља Милутина, подигнута 1306-1307. год. Црква је историјско седиште епископа призренског Српске православне цркве. Црква је запаљена 17. марта 2004. године од стране Албанаца. 13. јула 2006. године црква Богородице Љевишке је стављена на УНЕСКО-вој листи светске културне баштине као део ансамбла средњовековних споменика на Косову. За ову групу споменика се сматра да су угрожени.
- 7) Манастир *Грачаницу* је саградио српски краљ Милутин око 1310. године и посветио је Успењу Пресвете Богородице. Налази се у селу Грачаница, на обали реке Грачанке, десне притоке Ситнице, јужно од Приштине. На УНЕСКО-вој листи светске културне баштине стављен је 2004. године.
- 8) Манастир Високи Дечани је задужбина српског краља Стефана Дечанског. Градња је почела 1327, завршена 1335, а фреске осликане (завршене) око 1350. Манастир је посвећен Вазнесењу Господа Исуса Христа. Налази се поред речице Дечанска Бистрица, југозападно од Пећи, испод планинског масива Проклетије. Овај манастир је на листи УНЕСКО-ве листе светске баштине од 2004. године.
- 9) Манастир Пећка патријаршија је скуп цркава на домаку Пећи, крај Пећке Бистрице на улазу у Руговску клисуру. У њој се вековима налази седиште српских архиепископа и патријараха. Манастирски комплекс састоји се од четири цркве које су саграђене у периоду између 13. и 14. века. На месту где је сада Пећка патријаршија још за живота Светог Саве је основан метох манастира Жиче. Архиепископ Арсеније I је подигао на овом метоху цркву Светих Апостола, која је око 1250. године живописана. Архиепископ Никодим је подигао цркву Светог Димитрија око 1320. године. Архиепископ Данило II саградио је храм посвећен Богородици Одигитрији и црквицу Светог Николе, припрату и пирг.

ови споменици српске културе нису могли раније да постану део светске културне баштине и, нарочито, са одредницом *средњовековни манастири Српске православне цркве на Косову и Метохији?* Одрицање од сопства и неспретно заступање сопствених интереса или одустајање од истих, ниједном народу и ниједној држави није донело међународно признање и политичку корист.

Покушај оправдања да зарад политичких интеграција треба да се одрекнемо културног идентитета није плодотворан: јер ако културни идентитет није од користи неким (Србима), како онда објаснити да је важан за друге (Албанцима). Иницијатива тзв. западних земаља на 35. Заседању Комитета УНЕСКО одржаном у периоду од 19. до 29 јуна у Паризу, да се српско културно наслеђе прогласи за наслеђе косовско (албанско) може да се тумачи као покушај обликовања друштвеног памћења тако што би легитимитет победника био признат једном за увек – геостратези „европске глобализације“ желе да садашњост одвоје од свега што јој је претходило и то, на трагу мисли П. Конертон (Paul Connerton), чином недвосмисленог разграничавања. Урушавањем творевина једне културе (српске) и уобличеног културног идентитета, њиховим експлицитним преименовањем, урушава се и држава и политичка телеологија, која је такву културу и идентитет подржавала и озакоњивала. Успостављајући аналогију, уколико је таква уопште могућа, између чина краљеубиства „у којем убиство заправо није толико претња моћи династије колико њено имплицитно признање“¹⁰ и чина присвајања туђе културе, када се исти може разумети као *признање* достигнућа те културе, могуће је закључити да се тиме разрачунава са легитимитетом и суверенитетом друштва/државе/нације чија се култура својата. Актери културне политике у Србији, као да губе из вида чињеницу да српско средњовековно православно наслеђе на Косову и Метохији даје легитимитет и право на суверенитет њеном баштанику. Не постоји, међутим, континуирана културна акција у ближој и даљој прошлости, чији је циљ био представљање светској, али и домаћој јавности, српске културне баштине; не постоји дефинисана образовна политика као део укупне развојне политике, деценијама већ, чији је циљ утемељење културног идентитета Срба, посебно истицање значаја његовог религијског елемента – православља; у медијском простору Србије, питање српског културног идентитета је маргинализовано, не постоји озбиљно интересовање да се учини системски продор и домаћој, регионалној и светској јавности представе културна до-

10) П. Конертон, Како друштва памте, Самиздат Б92, Београд, 2002, стр. 18.

бра низа претходних генерација, која би, у потпуности, могла да промене стереотипну слику о „некултурним Србима“ .

Због историјског искуства, у коме су се западноевропске нације развијале као грађанске политичке заједнице, Европљани могу да тврде да им није потребан културни него политички идентитет, али за Србе, због различитог контекста у коме се одвијао њихов друштвени и културни развој, културни идентитет је претпоставка формирања политичког легитимитета демократске државе.

Дилема да ли сачувати или се одређи сопственог културног идентитета још није разрешена у земљама транзиције. Одлучан одговор је тешко дати, али се он, ипак, може наслутити. Не може се, изгледа, трчати ако се није научило корачање. Човек, као појединац и као припадник групе, стално мора да одмерава, процењује, трага за правом мером односа према себи, према другима, према догађајима. Ваљани начин трагања за правом мером односа према *другима* подразумева могућност сазнавања мереног, знање мерења, спознају измереног. Ти параметри треба да поседују одлике постојаности и непроменљивости у времену и не смеју да зависе од друштвеног декора услова мерења. Историјски различите друштвене ситуације треба да имају непоколебљивог проценитеља, *истину*, а универзалне вредности показују пут ка њој. Ризнице универзалних вредности су различити елементи културе у разнородним обрасцима културе, а међу њима су, свакако, елементи религијске културе. Нови облици организације друштвеног живота одувек су се налазили пред избором да ли да сачувају или одбаце тачке ослонца (оријентире) у постојећим матрицама културе. Могућа су различита решења, али једно остаје непромењено. Друштво и култура се налазе у својеврсној симбиози, а њу, у извесној мери, подржавају религијске вредности.

Услови друштвеног и културног живота на балканском простору непрестано су постављали пред читаве народе, као и појединце проблем *идентитарног одређења* и проблем *проналажења форми међусобног повезивања*. И један и други проблем балкански народи су покушавали да разреше међусобним сукобима, настојећи да задобију наклоност значајних међународних¹¹⁾ инстанци. У

11) „Стран свет и страни политичари обично немају никакво, или имају само слабо знање и искуство балканско. А ако га имају какво-такво, из посебних политичких разлога приказују Балкан увек као разбијен брод, и који још и даље љуља бура неслоге и нетрпеливости, и који неминовно мора да држи неко споља, да не потоне. Стран свет, зато, истиче увек као проблем Балкана само проблем поједине државе балканске, тачно оне која у даном моменту заборавља своје полуострво. На Балкану пак, или се то трпи или се оно заборавља: заборавља да смо целина. А ту заборавност стран свет најбоље зна од свих балканских знања. Изнурује се Балкан као целина а појединости и проблематичности балканске, важне по политику и страног света, називају се свим могућим терминима,

тешко разумљивом балканско вилајету, геополитичка кретања поново су учинили актуелним одлучивање по моделу *или-или*: или одустајање од националних интереса и приступање европским интеграцијама или очување националног интегритета и самоизолација. Српско друштво, уколико има намеру да активно учествује у савременим глобализацијским процесима, мора да пронађе начин да изађе из лавиринта урушених идеологија и недовољно схваћеног механизма нових и да на делотворан начин изрази сопствена политичка хтења, чији је интегрални део, свакако, и културна политика. Неизбежно је да дође до суочења српског друштва са Западом: ово суочење, у констелацији савремених друштвених односа и односа међу културама, не може да се остварује искључиво преко димензије толеранције и отварања дијалога са другима, већ и преко фундаменталне димензије отварања дијалога са сопственом традицијом, као мери очувања културног идентитета.

* * *

Културни идентитет представља својеврсну кондензацију вредности појединаца и група, које настоје да очувају њихове јединствене одговоре на питања сопственог опстанка и опстанка у окружењу-са-другима. Српски културни идентитет треба да пронађе могућност за дијалог са другим идентитетима у европском културном простору, који није ни јединствен ни једнозначан. Поставља се, уопште, питање, да ли постоји европски културни простор или је, пре, реч о европским културним просторима, унутар којих се одређене вредности препознају као основне у једном историјском тренутку, да би у другом биле замењене, новим, прикладнијим за формирање заједништва између различитих чинилаца културне динамике. Ново питање које се намеће јесте, да ли је тзв. европски културни простор настао око групе заједничких вредности (и ако јесте, које су то вредности?) или је, можда, у његовој основи политичка воља која формира политичку заједницу на геополитичкој сцени, способна да се издигне изнад различитих вредности чланица које је формирају? Карактер европског културног простора који се ствара, утицаће, пресудно, на српски културни идентитет, на један од следећа два начина: (а) доћи ће до његовог утемељења после турбуленција транзиције, представљања и очувања унутар европске заједнице; (б) доћи ће до његовог разутемељења услед турбуленција транзиције и његовог нестајања у европском политичком простору. Питања која траже одговор, како би се

само да се не би истакло да су то делови општег проблема и општег идеала балканског” (И. Секулић, нав. дело, стр. 26-27).

што пре одредила културна политика Србије јесу шта се добија и губи у првом, а шта у другом случају. Без одговора на ова питања и свести о коначним последицама до којих доводе претходне могућности није могуће одабрати прави модел културне политике унутар српског друштва.

Православље, као значајан елемент културног идентитета Срба, пружа важан део одговора на питање *ко смо*. Упознавање сваког новог поколења са православљем зато није оживљавање традиционализма, већ неговање оплемењујуће традиције, историјске свести српског народа. Преношење елемената националног, културног, као и религијског идентитета свакој новој генерацији путем процеса социјализације културе, представља отворену могућност очувања посебности у оквиру различитих етничитета и културних идентитета. Истрајавање на њиховом очувању представља покушај да се удахне душа у процедурална правила и прописе којима глобализам уобличава свакодневни живот појединаца и социокултурних група, свдећи их на политичку димензију и, све чешће, само на присталице одређених стандарда. Учешће у доношењу одлука, спремност да се поднесу последице истих и инсистирање само или готово само на овој димензији живота, ипак, није довољна гаранција да ће припадници политичке заједнице, била она и наднационална попут Европске уније, бити срећни. Али то већ није понуда коју истичу интеграциони процеси.

Vesna Trifunovic

SERBIAN SOCIETY AND GLOBALIZATION: BETWEEN THE CULTURAL AND THE POLITICAL IDENTITY

Summary

The societies in transition are referred to search for an external support to establish an internal order. These societies need some time to develop new political structures of their own, until then, they are referred to search for an external support so as to have an internal stabilization. In the perspective of the new world order, as in the previous epochs, relying on the support of others has its own price: it is often required from the societies which rely on *others* not to act in accordance with the assumptions of their own existence. By pinning all their hopes on the model of the community of states, like the European Union, and de-etatisation of the economy and the areas, as a process which will lead to the connection on a global level, the states/societies in transition

have carelessly lost one part of their power, which can be an introduction into the process of their disintegration. By making protectorates and so-called mandat areas, as the consequences of the external factor's acting on the territory of the states/societies in transition, it comes to the demolishing of the stable statehood, whose indicator can be the loss of cultural independence.

The delicate line of the connection between the global state territory and its part which has the character of the mandat area, requires its comprehensive insurance, above all, strong cultural action which will make possible to keep the cultural and religious identity of the ethnical-cultural groups on the whole territory. As the European charter of human rights says, *cultural rights* are guaranteed and, hence, it is surprising that the initiative of some member states of the European Union (jun 2011) is that the Serbian cultural heritage, that is, medieval monasteries of the Serbian orthodox church in Kosovo and Metohija, should be taken by force from the treasury of the cultural heritage and, by intervening of UNESCO, declared to be the inheritance of the culture that they do not belong to – so-called Kosovo's (Albanian's). At the same time, it is surprising that there is not a continuous global state politics which will be directed to the presentation and protection of the Serbian cultural heritage to its own and world public – that would be a strong contribution to the establishing of the internal order in the Serbian society.

Key words: cultural identity, religious identity, political identity, cultural rights

ЛИТЕРАТУРА

- Billet Jaak, Maddens Bart, Beerten Roeland, „National Identity and Attitude toward Foreigners in Multinational State: A Replication”, *Political Psychology, International Society of Political Psychology*, бр. 2/2003.
- Burke J. Peter, „Identity Change”, *Social Psychology Quarterly, American Sociological Association, JSTOR*, бр 1/2006.
- Гавриловић Данијела, „Динамика идентитета на Балкану”, *Квалитет међуетничких односа и култура мира на Балкану (приредили: Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Тодоровић)*, Филозофски факултет у Нишу, Ниш, 2008.
- Гађиновић Радослав, „Национални идентитет и безбедност модерне државе”, *Наука, безбедност и полиција, Криминалистичко полицијска академија*, 1/2011.
- Konerton Pol, *Kako društva pamte, Samizdat B92, Beograd, 2002.*
- Majer Tomas, *Identitet Evrope: jedinstvena duša Evropske unije?*, *Službeni glasnik, Beograd, 2009.*

- Мандер Цери, Голдсмит Едвард, Глобализација: аргументи против, Слио, Београд, 2003.
- Милошевић Ђорђевић Јасна, „Значење националног идентитета”, Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2002.
- Митровић Љубиша, Транзиција у периферни капитализам: огледи из социологије глобалних и регионалних промена, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Секулић Исидора, Балкан, Алеф, Београд, 2003.
- Стојадиновић Миша, „Национални идентитет у доба глобализације”, Српска политичка мисао, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2011.
- Стојадиновић Миша, Дејана Вукчевић, „Проблем очувања идентитета на Балкану”, Национални интерес, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2011.
- Суботић Момчило, „Национални идентитет у процесу глобализације – пример Буњеваца” Политичка ревија, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1

Resume

Accession of new candidates to the European Union has been problematized by the Western European member countries due to the existence of differences in culture: differences are politicized and seen as a danger for political integration of the Union. Therefore the countries „petitioners“ for the accession to the EU tend to give up their own cultural tradition more than other countries because of doubts of the members which make up its core that bearers of cultural identity could accept political identity of the EU without resistance. Whether this fear, however, can be justification for the members of the EU for their intervention in resolving identity disputes among the Balkan peoples and for their attempt to rewrite history in the Balkans? How to even understand the attempt of some Western countries , members of the EU , at the 35th UNESCO Committee Session held in June 2011 in Paris to declare medieval Serbian Orthodox heritage- monasteries and churches Bogorodica Ljeviska, Gračanica, Visoki Decani and the Patriarchate of Pec to be Kosovan medieval heritage, i.e. cultural heritage of so-called Kosovo state?

Readiness to launch initiative of appropriation of another’s cultural heritage and rewriting history within a single geopolitical space shows that for the main actors of such events all actions aimed at the collapse of memory process of a society (collective memories and their interpretations) are expected and desirable contribution to the process of political unification. For the sake of strengthening political rights and power of political citizens, so-called European globalization easily sacrifices cultural identities considered to be based on values that do not match the supreme values of Western societies. With the collapse of one

culture creations and shaped cultural identity and their explicit renaming, a country that supported and legitimized such culture and identity collapses too: it settles with legitimacy and sovereignty of the society/country/nation whose culture is usurped. Serbian society does not have a clearly defined cultural policy, but it is in the function of the culture of dependence where rewriting history is commonplace. Therefore, it is necessary to ask ourselves again: whether initiated changes in our society and culture occurred as a result of understanding the emerging global development conditions and understanding local adaptable possibilities or is their character elemental?

If it has the intention to actively participate in contemporary globalization processes, Serbian society has to find the way to get out of the maze of collapsed ideology and not enough understood mechanism of new ones and to express its own interests in an efficient way. Therefore, it inevitably has to come to the confrontation of Serbian society with Western ones: this confrontation cannot be achieved solely through the dimensions of tolerance and open dialogs with others, but through fundamental dimension of opening dialogs with one's own tradition, as a measure of preserving one's own cultural identity as well. Since for Serbs, preserving cultural identity is the prerequisite for the establishment of political legitimacy of a democratic country.

* Овај рад је примљен 25. јуна 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. августа 2011. године.